

Опстанак и развој сваке државе, односно друштвене заједнице захтевају ефикасну одбрану и унутрашњу стабилност, а таква одбрана подразумева мудру и оптималну стратегију и одговарајуће снаге и средства као и чврсту вољу и решеност да се они употребе. Свако друштво у складу са сопственим могућностима спроводи планске припреме за одбрану земље.

Систем одбране представља јединствену, структурно уређену и функционалну целину снага и субјеката одбране чији је циљ заштита одбрамбених интереса Републике Србије.

Припреме за одбрану представљају скуп нормативно-правних, организацијско-планских, кадровских, материјалних, производних и других мера и активности које предузимају сви надлежни субјекти друштва у миру да би се постигао и одржао одговарајући степен припремљености и оперативне способности свих снага и средстава за одбрану земље.

Кључне речи: *одбрана, безбедност, заштита, привредна друштва, правна лица, план одбране.*

Одбрамбене припреме друштва

Одбрамбене припреме су целина организационих, кадровских, техничких и других мера и активности које се спроводе у миру, за време ванредног стања и ратног стања.

Одбрамбене припреме цивилних структура друштва у зависности од интензитета изазова, ризика и претњи треба да обезбеде:

- функционисање институција органа власти, привреде и других делатности;
- функционисање цивилне заштите и одбране;¹

* Ауторка је запослена у Управи за обавезе одбране Министарства одбране Републике Србије.

¹ Цивилна одбрана је део јединственог система одбране. Организује се на нивоу Републике Србије, аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе.

- функционисање службе осматрања и обавештавања;
- уређење државне територије за потребе одбране и
- бројне активности у зависности од специфичности и променљивости ратних ситуација.

Припрема снага одбране² за рат спроводи се ради оспособљавања за успешно вођење оружаних сукоба у свим условима савременог рата, као и одржавање високог степена оперативне и мобилизацијске готовости.³ Одбрамбене припреме се планирају, организују и спровode у складу с планом одбране земље, прописима и одлукама надлежних државних органа. Субјекти система одбране су:

- грађани,
- државни органи (аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе),
- привредна друштва,
- друга правна лица,
- предузетници и
- Војска Србије.

Структуру система одбране чине:

- управљачки део (Народна скупштина Републике Србије, председник Републике Србије и Влада Републике Србије) и
- извршни део (Министарство спољних послова, Министарство одбране, Министарство унутрашњих послова, Министарство правде, Министарство финансија и безбедносно-обавештајни систем).

Органи законодавне и извршне власти Републике Србије, у оквиру својих редовних надлежности и одговорности прописаних Уставом и законом, обезбеђују потребне претпоставке за стабилно функционисање система одбране Републике Србије, како у миру, тако и у ратном и ванредном стању. У миру, органи законодавне и извршне власти доносе и усвајају:

- законе, опште акте и друге прописе из области одбране,
- стратегијско-доктринарне документе,
- План одбране Републике Србије,
- финансијски план одбране, и
- планове и програме развоја и функционисања система одбране.

Мисије цивилне одбране су: обезбеђивање претпоставки за функционисање система одбране; заштита и спасавање и учешће у међународним операцијама заштите и спасавања, Извор: *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 16

² Снаге одбране су људски и материјални потенцијали Републике Србије, односно организоване структуре субјекта система одбране. *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 14

³ Оперативна готовост је стање Војске Србије у целини или њених делова која изражава њихову спремност да, зависно од ситуације и прилика, успешно изведе борбена дејства против сваког агресора. Она зависи од бројних чинилаца, а најважнији су: организовање и квалитет система ве-за и командовања, степен попуњености и квалитет обучености људства, исправност ратне технике, степен мобилизацијских припрема и друго.

Припреме друштва за одбрану обухватају:

1. припреме Војске и других снага система одбране (јединица МУП, јединице цивилне заштите – ЦЗ).

2. припреме осталих структура друштва:

- извршење војне обавезе;
- учешће у цивилној одбрани;
- радна обавеза и
- материјална обавеза.

3. припреме државних органа за извршавање послова и задатака државне власти и других поверених послова у областима и делатностима за које су образоване.

4. припреме предузећа и других субјеката (привредни систем Републике Србије) за организовање производње ради задовољавања потреба приоритетних корисника, грађана и обезбеђења дохотка.

5. припреме организација које обављају јавну службу или делатност ради обављања услуга од интереса за грађане и друге субјекте одбране.

6. припреме и уређење простора за одбрану које се организују преко Генералштаба Војске Републике Србије и Министарства одбране Републике Србије – сектора за материјалне ресурсе.

Припрема грађана за одбрану земље остварује се:

1. извршавањем војне обавезе (у сталном и резервном саставу Војске Србије и других снага одбране);

2. учешћем у цивилној заштити;

3. радном обавезом;

4. материјалном обавезом.⁴

Војна обавеза је право и дужност грађана да се припремају и оспособљавају за учешће у одбрани. Војну обавезу у миру, ванредном и ратном стању имају сви грађани који се припремају и оспособљавају за извршавање војних дужности и других задатака одбране у складу са законом.⁵ У извршавању војне обавезе, у условима ванредног и ратног стања, права и слободе грађана могу се ограничавати за потребе одбране и безбедности земље, само у складу са Уставом Републике Србије и прописима који се односе за ратно или ванредно стање.

Учешћем у цивилној заштити, грађани се оспособљавају за извршавање одређених дужности и задатака у јединицама и органима цивилне заштите ради заштите и спасавања становништва, материјалних и других добара од ратних разарања, елементарних непогода, техничко-технолошких удеса и других несрећа.

⁴ Наведене обавезе, осим војне, имају сви грађани од петнаест до шездесет година (шездесет година мушкарци, односно педесет и пет година жене), а спроводе их према својим способностима и личном распореду који им одреди надлежни орган за одбрану у чијој су евиденцији, по прописима и на начин одређен актом Владе или другог надлежног органа.

⁵ Предлог Закона о војној, радној и материјалној обавези, члан 2.

Радна обавеза је право и дужност грађана Републике Србије коју извршавају на радним местима, односно на одређеним пословима и задацима у условима ванредног и ратног стања у складу са Планом одбране Републике Србије. Органи јединица локалне самоуправе одговорни су да обезбеде непосредно задовољавање потреба грађана у ванредном и ратном стању преко јавних предузећа, привредних друштава, других правних лица и предузетника на територији своје надлежности.⁶

Материјална обавеза је право и дужност грађана Републике Србије, привредних друштава, других правних лица и предузетника чије је седиште на територији Републике Србије да покретне и непокретне ствари којима располажу, а које су одређене као ствари посебне намене за потребе одбране, Војске Србије и цивилне заштите (у даљем тексту: за потребе одбране) уступе на привремено коришћење уз накнаду државним органима, Војсци Србије и цивилној заштити. Материјалну обавезу за потребе одбране земље извршавају власници ствари. Ствари се могу налазити у својини грађана, привредних друштава, других правних лица и предузетника (у даљем тексту: власници ствари).⁷

Припремама за одбрану, органи државне управе, организације од посебног значаја за одбрану, органи аутономних покрајина и органи локалне самоуправе оспособљавају се за рад у условима ванредног и ратног стања. Њиховим спровођењем се обезбеђује непрекидно и ефикасно функционисање уставног система, односно правне државе на целој територији Републике Србије и у најтежим условима. Све послове планирања, организовања и реализовања припрема спроводе државни органи, а Министарство одбране учествује у планирању и координира њихов рад. Припреме државних органа обухватају:

- процену политичких, војних, економских и других услова агресије,
- утврђивање мирнодопске и ратне организације државних органа и осталих субјеката одбране,
- прикупљање захтева и потреба Војске Србије, државних органа и других снага одбране за случај од ванредног и ратног стања,
- утврђивање производа и услуга од посебног значаја за одбрану земље,
- утврђивање привредних друштава и других правних лица која производе предмете или врше услуге од посебног значаја за одбрану земље и
- израда докумената плана одбране појединачних органа која су саставни део Плана одбране Републике Србије.

Права и обавезе у припремама за одбрану државних органа, органа аутономних покрајина и органа локалне самоуправе утврђују се прописима и плановима одбране.

⁶ Предлог Закона о војној, радној и материјалној обавези, члан 82.

⁷ Предлог Закона о војној, радној и материјалној обавези, члан 95 и члан 96.

Од економског фактора државе (економске моћи) зависи величина и опремљеност оружаних снага и могућност вођења рата, у погледу обезбеђења ратних средстава и средстава за живот становништва. Економски систем и економски развој значајно условљавају материјалну основу система одбране и могућности државе и одређују укупан одбрамбени потенцијал. Успешно функционисање економског система у одбрани земље у рату претпоставка је успешне одбране земље. У припремама економског система за одбрану треба узети у обзир:

- услове у којима би систем функционисао,
- захтеве које би требало испунити и
- могућности прилагођавања економског система условима у ванредном и ратном стању.⁸

Сложеност функционисања економског система у одбрани земље произлази из сложености услова за вођење савременог рата. Економске импликације рата нису лако предвидљиве, будући да се ратни услови карактеришу постојањем неизвесности и честом променљивошћу стања. Са сигурношћу се може тврдити да ће се у рату, као анахроном друштвеном сукобу, водити и *економски рат*, који може најчешће отпочети пре непосредне оружане борбе да би се економским мерама допринело остваривању коначног циља рата.

Под утицајем рата и ратних дејстава у привреди долази до великих промена у производним програмима, одласка дела становништва из привреде у снаге одбране, застоја у снабдевању сировинама и репроматеријалом, тешкоћа у превозу, промене структуре заједничких и осталих видова потрошње и друго. У припремама за одбрану земље и у одбрани земље у рату *економски систем* треба да испуни следеће захтеве: да продужи производњу и испуни захтеве у рату; да је припремљен за брз прелаз из мирнодопског стања у ратно стање; да функционисање свих његових делова буде подређено принципима ратне економике; да обезбеди разноврсну и масовну производњу у што већој мери засновану на домаћим изворима и да сви његови елементи буду оспособљени за пружање оружаног отпора агресору.

Да би економски систем испунио своју улогу у одбрани земље, неопходно је да циљеви и интереси одбране буду стално присутни у његовом мирнодопском развоју, односно да они буду интегрални део економских одлука, економско-техничких решења, системских прописа – као што су планови привредног развоја, политика резерви, расподела дохотка и друштвеног производа, финансије, банкарски и кредитни систем, политика и планови инфраструктуре, научноистраживачки рад, разни закони, подзаконски прописи и друга регулатива. Спровођењем припрема привредног система у миру, омогућује се безболнији прелаз с мирнодопског привређивања на ратно.

⁸ Миловановић, М.: „Припрема за одбрану“, *Војно дело*, број 6, Београд, 1995.

Процена функционисања привреде и јавних служби

На основу процена услова и могућности извршавања обавеза привреде и јавних служби сагледавају се: услови и могућности функционисања привреде и јавних служби у рату; врсте и начин угрожавања привредних друштава и других правних лица у области привреде и јавних служби која обезбеђују потребе приоритетних корисника; могућности производње и вршења услуге привредних друштава и других правних лица, у погледу области и грана; могућности обезбеђења радне снаге, сировина, репроматеријала, резервних делова, алата и енергената за обављање производње и услуга; потребе и могућности снабдевања из земље и из увоза; нужност потребе онеспособљавања и измештања капацитета и робних фондова; могућности појединачног начина производње; могућности за финансирање организовања производње и услуга и друго.

На основу процена услова и могућности функционисања привреде и јавних служби у ванредном стању и рату цене се обим и структура могућег обезбеђења производа и услуга за потребе приоритетних корисника: Војске Србије, МУП-а, државних органа и организација, појединих чинилаца одбране у делу цивилне заштите, службе осматрања и обавештавања, привреде и становништва. Основни циљ, у оквиру припрема привреде јесте обезбеђење производа и услуга (количина, избор робе различитог асортимана, време, место и режим доставе) за потребе приоритетних корисника у рату.

Основни циљ јавних служби је задовољавање обавезног обима и стандарда услуга, који је предвиђен за приоритетне кориснике у рату, према правима корисника и делатностима, као што су: образовање, наука, култура, информисање, рад, здравство, физичка култура, социјална заштита, заштита биља и ветеринарства, борачка заштита и друштвена брига о деци.

Основни предуслов, за израду реалне процене услова и могућности организовања привреде и јавних служби за рад у рату јесте (даље у тексту: процена функционисања привреде и јавних служби у рату) да се објективно процене и предоче услови и могућности организовања и функционисања органа власти Републике Србије на целој њеној територији.

Израда овог дела процене функционисања државних органа и организација значајна је, јер се у рату одлуке доносе на централизован начин па се процена функционисања доноси на основу:

1. утврђених циљева и задатака у обезбеђивању потреба одбране, јасне структуре, функције и одговорности државе;
2. реалне оцене о утицају војних и невојних опасности на функционисање државних органа и организација;
3. реално утврђених услова и могућности за задовољење укупних потреба одбране по приоритетним корисницима;

4. процене услова и могућности за функционисање у рату великих техничко-технолошких система, као сложених функционалних система: електропривреда, нафтна индустрија, железница, пошта, наменска индустрија и радио-телевизија, с обзиром на њихов избор, изградњу, развој, екстериторијалност и њихов значај за одбрану;

5. утврђених посебних захтева код пројектовања, изградње и реконструкције инвестиционих објеката од посебног значаја за одбрану, а који се односе на просторне или урбанистичке планове, односно органе који их усвајају и врше надзор у њиховом спровођењу;

6. процене утицаја спољних фактора и ратних разарања на индустријску, саобраћајну и информациону инфраструктуру, с проценом обима и праваца нарушавања виталних репроцелина и могућностима супституције страних знања, сировина, репроматеријала, уређаја, опреме, резервних делова и алата;

7. политике обезбеђења сталних робних резерви, посебно оних компоненти које зависе од увоза за потребе виталне производње у рату;

8. уравнотеженог биланса радне снаге за целу земљу, с јасним односом активног и пасивног становништва, дефинисаном државном и привредном структуром, функцијама, надлежностима и прописима рада у рату;

9. реалне процене услова, могућности и начина финансирања државних органа и организација ради функционисања оружане силе и осталих приоритета одбране;

10. донете систематизације радних места, с прецизно утврђеном и посебном базом података (посебно радна обавеза код привредних субјеката од посебног значаја и великих техничких система), функцијама и надлежностима, шемама, везом, потребним бројем радника и изворима попуне.

Параметри на основу којих се процењује функционисање привреде и јавних служби у ванредном и ратном стању су:

- утицај ратних опасности (војних и невојних) на функционисање привреде и јавних служби (облик, садржај, начин, правац и време деловања непријатеља);
- реална оцена услова и могућности привреде и јавних служби за производњу и вршење услуга у ванредном и ратном стању (сагласно: пројектованом капацитету, техничкој опремљености, организованости програма и процеса рада, примењеној технологији, увозној зависности, односу стварне и потребне квалификационе структуре запослених, потребном и расположивом броју радника);
- реална процена могућности супституције увозних компоненти (критичних сировина, стратешких метала и репроматеријала, опреме, уређаја, енергената, резервних делова и алата);
- могућност да се поред редовне производње и снабдевања приоритетних корисника, врши докомплетирање производа, односно да се потребан обим и ниво услуга пружа у импровизованим условима;

- могућност за поједностављење стандарда одбране, процеса и програма рада привреде и јавних служби у рату (полуиндустријски начин производње, специфичне услуге, скраћени програми образовања и обуке и тако даље);
- сигурност извора снабдевања (поред редовне производње и вршења услуга), процена обима и структуре робних резерви (сталне ратне резерве, билансиране и небилансиране), увоза, ратног плена и поклона;
- услови и могућности за функционисање приватног предузетништва;
- потреба за организовањем и спровођењем онеспособљавања појединих привредних капацитета, редукције и престанка рада појединих јавних служби у рату;
- финансијски капацитет привреде и банака; начин и механизам финансирања и кредитирања привреде и јавних служби у рату, мере тзв. „привредне приправности“ јавних инвестиција и затварања нарушених репроцелина, хуманитарно збрињавање становништва и отклањање последица најтежих ратних разарања.

У условима рата, максимално се увећавају потребе одбране, а оружане снаге имају првенство. Трајањем рата погоршавају се укупни услови опстанка државе и народа, тако да се у процени функционисања привреде и јавних служби мора узети у обзир и режим локације и дистрибуције ресурса. У вези с тим, дефинишу се мере, активности и механизми: увођење квота за стратешке метале и критичне репроматеријале; директне забране употребе ограничених ресурса (енергенти, специјална опрема, уређаји, резервни делови, алати и тако даље) и директне дистрибуције; строге контроле залиха код привредних друштава и других правних лица, као и процедуре резервисања ремонтних капацитета који су од значаја за одбрану.

Будући да се у модерним ратовима тежиште ратних активности преноси с класичних ратних операција на: употребу специјалних снага и средстава; економски рат (трговинска и финансијска блокада); физичку забрану саобраћаја роба, људи и информација; као и неокортикални рат против једног народа и државе, у процени функционисања привреде и јавних служби у рату, морају се узети у обзир и:

- процена тежине наметнутих ограничења и укупних штета, начин превазилажења насталих проблема и процена међузависности, посебно код енергетике, индустрије (увозне компоненте и неизвршење међудржавних уговора у копродукцији и другим облицима међународне сарадње), саобраћаја, здравства, ветеринарства и информисања;
- процена потребних структурних промена и антиципирање специфичних ратних мера и активности, које утичу на функционисање привреде и јавних служби у делу програмског и својинског реструктурирања (мере реквизиције, конфискације, обавезног откупа и тако даље) и

– процена могућности, да се преко посебних служби, патриота и пријатеља у свету обезбеди потребан ниво знања и технологија, како производи и услуге које даје наша привреда не би били инфериорни у односу на предмете и услуге које користи противник (сложена средства ратне технике, осетљиве компоненте у електроници, активне супстанце у фармацији, адитиви у нафтној индустрији, софтвер и неопходан хардвер у информатици и телекомуникацијама).

Овај део процене припрема Министарство одбране Републике Србије у сарадњи с Генералштабом Војске Србије и надлежним министарствима у области привредне делатности и делатности јавних служби. За све делове процене органи који их припремају израђују закључке. Садржај процене обухвата комплексну и сложену проблематику што захтева ангажовање стручних и оспособљених кадрова из различитих области живота и рада. Процене израђују стручне службе, а усвајају их руководства субјеката одбране и заштите.

Биланси потреба и могућности

Биланси представљају полазне елементе планирања одбрамбених припрема и израде плана одбране. Биланси потреба и могућности представљају сагледане и исказане потребе и могућности одбране и служе као документациона основа за утврђивање обавеза и задатака појединих субјеката из којих проистичу задаци у плановима одбране. При исказивању потреба и могућности сви субјекти система одбране⁹ конкретизују своје потребе и друге обавезе по врстама делатности, а у складу са техничко-технолошким, кадровским и материјалним могућностима.

Билансима утврђене потребе реализују се постепено у миру – плановима развоја и стварањем одређених фондова ратних робних и других резерви. Међутим, планиране потребе реализоваће се и ратном производњом, за коју се планирају сви привредни капацитети и потенцијали који се за одређене потребе могу ангажовати на дотичној територији. Због тога се поред биланса потреба, утврђују и биланси могућности за њихову реализацију уз учешће свих производних капацитета и потенцијала привреде.

Биланси потреба

Биланси потреба одбране треба да садрже показатеље о:

- становништву – у погледу категорија;
- потребама становништва;

⁹ На основу Закона о одбрани, Службени гласник РС 116/07, члан 2, субјекти одбране су: грађани, државни органи, привредна друштва и друга правна лица, предузетници и Војска Србије.

- капацитетима привредних делатности и њиховим потребама за обављање производних, услужних, прометних и других активности у рату;
- постојећим производним друштвима и установама јавних служби и њиховим потребама за обављање здравствених, образовних, научних, културних и других активности у рату и
- потребама Војске Србије и других приоритетних корисника (јединица и органа унутрашњих послова, државних органа, јединица цивилне заштите, службе осматрања и обавештавања, привредна друштва од посебног значаја за одбрану.

Биланси потреба могу бити:

- *материјални*, који се подмирују на основу резерви или из производње;
- *финансијски*, који се подмирују из резерви новчаних фондова, емисијом, вредносним папирима и на други начин;
- *енергетски*, који се реализују из резерви енергетских и погонских материјала, као и ратном производњом;
- *саобраћајни*, који се реализују на основу постојећих потенцијала и погонских материјала и допуњују производњу у рату и
- *кадровски*, који се обезбеђују на основу радне обавезе.

Биланси могућности

Биланси могућности реализације планираних потреба у рату могу бити исказани као показатељи о могућностима:

- ангажовања свих радно способних категорија становништва у одбрамбеним и заштитним активностима;
- привредних потенцијала, капацитета и ресурса за подмиривање планираних потреба свих ратних корисника, од Војске Србије до становништва (грађанина);
- јавних служби за спровођење активности и задатака из области здравства, образовања, науке, културе;
- коришћења постојећих саобраћајних капацитета;
- производње погонских и енергетских материјала;
- ремонта, оправке, одржавања свих врста средстава, опреме, алата, капацитета и погона у привредним друштвима и другим правним лицима и установама, наоружања и опреме Војске Србије, опреме и средстава других посебно организованих снага система одбране и заштите;
- стварања ратних резерви готових производа и других материјално-техничких средстава, сировина, репроматеријала, резервних делова, погонских горива и мазива.

Биланси могућности се исказују као материјални, финансијски, производни, енергетски, људски, технички и друго.

Биланси потреба и могућности обезбеђују реално утврђивање циљева, задатака активности и употребе снага и средстава у рату, што је основа за даљу разраду плана одбране и његових елемената.

Израда биланса – однос потреба и могућности

Потребе и могућности се исказују преко материјалних и вредносних биланса, који представљају полазну документационо-аналитичку основу за процену националног рачуна, доношење планова и одлука у оквиру организовања припрема привреде и јавних служби за рад у ванредном и ратном стању и за регулисање међусобних обавеза приоритетних корисника и оних који производе и пружају услуге.

У поступку билансирања користи се: званична номенклатура Завода за статистику Републике Србије, подаци других органа овлашћених за статистичка истраживања, материјални и вредносни биланси надлежних органа власти, привредних асоцијација, градских пословних удружења, као и прописани образци који се израђују за припремање одбране и израду Плана одбране земље.

Да би се на нивоу Министарства одбране Републике Србије дошло до опште пројекције потреба и могућности за функционисање привреде и јавних служби потребни су:

- биланси становништва и његовог ангажовања, који израђује државни орган – министарство надлежно за рад и социјалну политику;
- биланс производа и услуга привреде и јавних служби (осим потреба и могућности у производњи наоружања и војне опреме), који израђују надлежна министарства и организације државних органа, а обједињава их Министарство одбране.
- биланс робне размене с иностранством (осим увоза и извоза производа НВО), који израђује државни орган надлежан за економске односе с иностранством;
- биланс формирања, расподеле и намене средстава за финалну потрошњу, као подбиланс производње, потрошње и занављања; стратешких сировина; критичких репроматеријала; специјалне опреме и уређаја; резервних делова и специјалних алата (у погледу приоритета, порекла, застарелости и употребној вредности за задати ниво потреба), које израђују надлежна министарства (за привредни развој, науку, животну средину и тако даље);
- биланс буџетских средстава (ратни буџет), који израђује државни орган надлежан за финансије;
- платни биланс и биланс кредитних средстава израђује Народна банка Србије.

Припрема јавних служби за одбрану

Јавне службе (здравство и социјална заштита, васпитање, образовање, наука, култура и уметност, јавно информисање) имају значајан утицај на организовање одбрамбено-заштитних функција друштва. На основу садржаја својих активности оне су првенствено окренуте грађанима ради задовољавања здравствено-социјалних, васпитно-образовних, културно-уметничких, научних и информативних потреба.

Припреме јавних служби организују се: припремом надлежних државних органа и организација који су надлежни за одређене области јавне делатности; припремом привредних друштава, институција и организација које обављају јавну службу или делатност, а којима су планом одбране земље утврђени посебни задаци; припремом органа локалне самоуправе за извршавање послова и задатака у области јавних служби за време ратног стања и припремом одређених институција и организација које обављају јавну службу или делатност у области науке, школства, културе, спорта, информисања и слично.¹⁰

С аспекта одбрамбено-заштитног организовања друштва јавне службе делују двоструко:

- у оквиру редовне делатности у мирнодопским условима ангажују се на оспособљавању, образовању и информисању грађана и
- припремању становништва за супротстављање свим облицима угрожавања у миру и у рату.

С осталим субјектима друштва, јавне службе представљају целину и свака у оквиру својег делокруга рада доприноси функционисању одбрамбено-заштитног система у миру и у рату.

Припреме здравствене и социјалне заштите

Здравствена и социјална заштита у Србији према Уставу спадају у јавне делатности од посебног друштвеног интереса.¹¹ Таква њихова улога и значај произлазе из чињенице да су један од важних чинилаца у решавању извора људског потенцијала, с обзиром на његов значај за одбрану земље.

¹⁰ Основе за организовање и функционисање јавних служби установљене су законским и другим нормативним актима.

¹¹ *Устав Републике Србије*, чл. 68: „Свако има право на заштиту здравља у складу са законом“ и члан 69: „Обавезним осигурањем запослени обезбеђују себи и члановима породице све облике социјалног осигурања, у складу са законом“.

Припрема здравствене заштите

Здравствена заштита обухвата скуп мера и активности државе и здравствене делатности на унапређењу, очувању и побољшавању здравља грађана. У одбрамбеним припремама здравства, полази се од чињенице да у савременим ратовима, услед наглог усавршавања ратне технике и повећања њене разорне и убојне моћи долази до масовних повреда, обољења и губитка становништва и припадника система одбране. Такође, могуће су масовне повреде, обољења (епидемије) у случајевима великих природних катастрофа, елементарних непогода и других техничких удеса и катастрофа. Наведене околности упућују да је у миру неопходно предузимање одговарајућих мера за функционисање здравствене делатности, јер је здравље људи вишеструко угрожено у ванредним ситуацијама и у рату. Припреме здравства у миру за функционисање у рату тежишно се усмеравају на:

- унапређење здравља и психофизичке способности људи и опште здравствене културе грађана и
- стварање што повољнијих материјалних, кадровских и других услова здравствене делатности у ванредном и ратном стању.

Основу организовања здравствене делатности за рад у условима ванредног и ратног стања чини постојећи систем организације у здравственој делатности и материјална и кадрoвска база здравствених установа. Да би се здравствене установе припремале за ефикасно деловање у ванредном и ратном стању, неопходно је да се уради процена потреба и могућности здравствене заштите на одређеној територији.¹² У складу са овом проценом предузимају се одговарајуће мере и активности у здравству, које се односе на сваког здравственог радника и на сваку здравствену установу. Припреме морају бити благовремене, свеобухватне и непрекидне, а најважније су:

- утврђивање и обезбеђење организационих облика и услова за рад у ванредном стању и рату (стационараних и покретних);
- распоређивање здравствених кадрoва, по шеми ратне организације;
- обезбеђење неопходних резерви лекова и санитетског материјала;
- набавка медицинске опреме за нове болничке капацитете и конкретне медицинске екипе за рад у теренским условима;
- планирање санитетских и других возила за санитетску евакуацију повређених и оболелих, унутар региона и ван њега и

¹² Процена потреба и могућности здравствене заштите обухвата:

1. пројектовање могућих последица борбених дејстава у односу на: људски фактор, уништење и оштећење здравствене инфраструктуре и сагледавање хигијенско-епидемиолошке ситуације;
2. утврђивање укупних потреба здравствене заштите, укључујући потребе оружаних снага и становништва дате територије и
3. утврђивање укупно расположивих снага које се могу ангажовати у здравственој заштити.

– обука здравствених и осталих кадрова који ће учествовати у обезбеђењу здравствене заштите у рату.

У одбрамбеним припремама посебну пажњу треба усмерити на развој здравства у недовољно развијеним и приграничним подручјима, рационалнијем и усклађенијем развоју мреже високоспецијализованих установа којим би се покрила шира подручја. У складу с тим, неопходно је спроводити принцип регионалне здравствене заштите, јер њихова примена омогућује присутност свих важнијих облика здравствене заштите и аутономију здравства, као и лакше прилагодњавање здравствене службе посебностима регионалних потреба и услова.

Поред припрема здравствених организација, потребно је спроводити и припреме санитетских јединица, екипа цивилне заштите, Црвеног крста као и самих грађана за спровођење мера личне и узајамне заштите.

Припреме социјалне заштите

Социјална заштита је делатност којом се обезбеђује одређен степен социјалне сигурности сваком човеку и задовољавање различитих потреба социјалне заштите грађана и њихових породица. Она има посебно значајну улогу за време рата и великих природних и техничких катастрофа када могу настати тешке последице за велики број становника. Социјална заштита се организује на територији Србије, а њени основни носиоци су органи власти, предузећа и институције социјалне делатности.

Најзначајније место имају центри за социјални рад и специјализоване организације – домови, заводи, вртићи и слично. Поред њих, у активностима социјалне заштите треба да се ангажују и хуманитарне организације – Црвени крст и друге владине и невладине организације које се баве сличним делатностима. Ове организације и институције припремају се за прихват најугроженијих грађана, збрињавање и обезбеђење нужног смештаја, исхране и других минималних услова за живот и рад.

За организовање социјалне заштите у ванредним приликама и у рату, најбитније је утврдити број социјално угрожених грађана и њихову структуру, организациону шему социјалне заштите, постојеће кадровске, организационе и материјалне могућности, биланс заштитних потреба и слично.

Припрема система васпитања и образовања

Основу припрема, система васпитања и образовања за задатке одбране земље, чини остварење укупних планова и програма васпитно-образовних институција. У припреми васпитања и образовања за ефикасно функциони-

сање у одбрани земље ангажују се сви субјекти друштва (породица, школе, факултети и друго) у миру и у рату. Карактер припрема васпитно-образовног процеса за рад у миру и у рату усклађује се с токовима друштвено-економског, политичког, културног, социјалног и научног живота.

У складу са нормативно-правним решењима, одлукама органа власти у условима средине у којима делују васпитно-образовне институције, њихови кадрови припремају се и оспособљавају за одређене задатке у миру, ванредним ситуацијама и у рату. Зависно од намене васпитно-образовне институције, млади се оспособљавају за пружање прве помоћи, противпожарну заштиту, односно припремају се да могу опстати и преживети и у најтежим ратним условима. Васпитање и образовање за потребе одбране земље, не може се искључити и занемарити ни у једном друштву, односно држави која тежи да буде демократска и правна – да обезбеди сигурност и заштиту својих грађана од свих облика угрожавања у миру и у рату.

Значај науке и научноистраживачког рада у припреми за одбрану

Наука и научноистраживачки рад представљају незаменљиве чиниоце изградње и јачања политичке, економске и одбрамбене моћи земље. Наука је усмерена на развој друштвено-економског система, технологије, повећања продуктивности и интензивности рада, материјалне производње и тако даље, чиме доприноси стабилности друштва и јачању свеукупних одбрамбено-заштитних припрема. На основу резултата које остварује у миру, ствара претпоставке на којима се заснивају организационе, материјалне и друге припреме у свим сферама људског друштва.

У нашим условима, у оквиру настојања да се наука и научноистраживачки рад на најбољи начин усмере на одбрамбене припреме друштва, нужно је каналисати властито знање. Наука и научноистраживачки рад треба да доприносе ефикасном ангажовању научних потенцијала за потребе одбране земље. Истовремено се, од њих очекује да:

- истражују изворе и облике угрожавања државе, становништва, материјалних и културних добара и животне средине;
- трагају за најбољим решењима у облицима и начинима организовања појединих елемената система одбране (привреда, цивилна заштита, осматрање и обавештавање, животна средина);
- изналазе најповољнија решења у властитој производњи наоружања и опреме и
- истражују најповољније могућности обучавања и оспособљавања свих субјеката система и одбране и заштите.

Припреме научноистраживачких институција за рад у ванредним ситуацијама у миру и у условима рата, усмеравају се на:

- изналагање адекватних начина заштите научних достигнућа, проналазака, патената, научних пројеката и научних кадрова, од свих облика деструкције и отуђења и
- изналагање организацијских, материјалних и кадровских решења и дефинисање програмске оријентације у научним дисциплинама и грамама у свакој научној институцији да би се могло наставити с научноистраживачким радом у новонасталој ситуацији.

Припрема система јавног информисања

Систем јавног информисања (штампа, радио, телевизија и друга средстава и медији) имају изузетну улогу и значај, посебно у обликовању јавног мњења у националним, регионалним и светским размерама. Систем јавног информисања је постао моћно средство политике за деловање на свест људи, посебно у оквиру сукоба ниског интензитета као и за организовано супротстављање и заштиту. Систем јавног информисања на непосредан начин утиче на формирање и усмеравање друштвене свести, одбрамбене и самозаштитне.

Са становишта одбране земље, систем јавног информисања у миру, у условима ванредног стања и у рату делује и према снагама противника. За припрему јавног информисања одговорни су надлежни државни органи за информисање. Припреме се усклађују с плановима информисања Министарства одбране Републике Србије и Генералштаба Војске Србије.

Када је реч о систему информисања и његовом утицају на одбрану земље, треба истаћи следеће активности:

- благовремено и потпуно информисање грађана о ситуацији у земљи;
- правремено указивање на све облике угрожавања виталних вредности нашег друштва;
- информисање јавности о стварним циљевима агресора, методима и средствима деловања;
- информисање о спремности наших снага у условима супротстављања агресији;
- активно учешће у припремању и оспособљавању свих структура друштва за супротстављање сваком облику угрожавања изнутра и споља.

Припреме које се врше у систему информисања, односно у организацијама, привредним друштвима и службама информативне делатности обухватају следеће активности у миру и рату:

- процену припремљености организација и средстава јавног информисања с подацима о покривености територије;

- процену кадровских могућности и потреба за ангажовањем у систему информисања;
- утврђивању начина организовања информативног система и обезбеђивање техничких, финансијских и других средстава за његов рад;
- утврђивању начина прикупљања података о несрећама већих размера и евентуалним људским и материјалним губицима;
- утврђивању начина рада и заштите пословодних органа, организација и њихових служби у систему информисања;
- избору решења о организацији размештаја пословодних органа и организација информативног система на друге локације и начин њихове попуне људством, техником и опремом.

Значај културе и уметности у припреми за одбрану

Култура и уметност, као духовно стваралаштво грађана, интегрисани су у све сфере живота па и у области одбране и безбедности земље. Својим деловањем на све слојеве друштва битно утичу на културно уздизање народа, развој његових психофизичких и моралних снага и хуманистичко и патриотско васпитање.

Носиоци припрема у области културне и уметничке делатности су органи власти, привредна друштва и друга правна лица задужена за ову делатност. Културно стваралаштво људи и институција (библиотеке, музеји, позоришта, КУД, хорови, музички састави, филмске куће, издавачке куће, домови културе) значајно утичу на организовање одбрамбене и заштитне функције и то на:

- чување и заштиту културних добара и
- организовање културно-уметничког живота у ванредном и ратном стању ради подизања морала и јачања спремности и свести становништва за борбу против свих облика угрожавања.

Припрема и уређење простора за одбрану

Припрема и уређење територије представља део свакодневних, укупних одбрамбених активности. С обзиром на то, ова активност треба да одражава постојеће (друштвено-економске, социјалне, животне и друге) потребе и представља део целокупне политике развоја друштва. Под припремама и уређењем територије за одбрану подразумева се прилагођавање укупне инфраструктуре на територији земље потребама систему одбране, планско и организовано предузимање посебних мера и извођење радова ради стварања што повољнијих услова за живот и рад становништва и Војске у рату.

Припремање и уређење територије за одбрану спроводи се у миру, а интензивира у ванредном стању и у рату. Припреме у овој области морају бити планске, свеобухватне и непрекидне. Планским припремањем и благовременим уређењем територије за одбрану олакшава се извршење мобилизације, обезбеђује се успешнији прелазак земље с мирнодопског стања на ратно стање, повећава се заштита људских и материјалних потенцијала, омогућује се успешније организовање привреде и јавних служби и спровођење свих облика борбе и отпора.

У припреми и уређењу територије за одбрану, полази се од: реалних процена и потреба; могућности; постојеће инфраструктуре објеката; просторно-урбанистичких планова и природних карактеристика простора. У Републици Србији било је распрострањено мишљење да су за припрему и уређење територије одговорне јединице Војске, а да остали субјекти система одбране немају посебних обавеза, изузев обезбеђења склоништа, што наравно није тачно.

Државни органи и привредна друштва превасходно се ангажују у уређењу природних и вештачких објеката за масовну заштиту становништва и за обезбеђење производње и услуга која је значајна за одбрану земље. Привредна друштва и друга правна лица која припремају и спроводе урбанистичке планове дужни су да се при пројектовању, изградњи и реконструкцији инвестиционих објеката значајних за одбрану земље, придржавају посебних услова и захтева да:

- утврђују услове изградње, мере заштите од ратних разарања и других мера заштите од интереса за одбрану земље;
- усклађују изградњу и реконструкцију објеката с Планом одбране земље и
- поступају према захтеву надлежних органа којима се обезбеђују мере заштите и други интереси одбране.

Нарочита пажња посвећује се припремању и уређењу територије за потребе цивилне заштите, посебно у великим градовима и урбаним срединама, где је велика концентрација становништва.

Објекти инфраструктуре заједнички су за све чиниоце одбране, с тим што Војска има предност у њиховом коришћењу. Војска Србије је основни носилац припрема и уређења зона, праваца, положаја и других објеката за – успешно вођење оружане борбе, изградњу објеката за потребе командовања и везе, ватрено дејство, обезбеђење кретања и маневара, логистичку подршку и друго.

У тежњи да се обезбеди стална припрема простора умногоме доприноси и нормативно уређење ове области. У том циљу донет је Правилник о планирању и уређењу простора за потребе одбране. Према њему планирање и уређење простора за потребе одбране представља скуп мера и активности ради просторног и урбанистичког планирања за потребе развоја постојећих система инфраструктуре одбране на простору Републике Србије. Приликом

спровођења припрема и уређења простора за потребе одбране треба предузети све мере да се они ускладе с реализацијом просторних планова Републике Србије. Заједничким напорима свих структура друштва могу се остварити значајни резултати у овој области. У вези с тим, посебно је значајна изградња путева, водовода, привредних и других објеката у пограничним, неразвијеним и неприступачним деловима наше земље.

План организовања припрема привреде и јавних служби за рад у ванредним и ратним условима

На основу плана организовања припрема привреде и јавних служби за функционисање у рату, обезбеђује се организован прелазак привреде и друштва с мирнодопских услова на услове ванредног и ратног стања. План организовања припреме за одбрану садржи: задатке (обавезе), организацију, снаге, средства, мере и поступке за одбрану, програм рада и друге активности одбране у оквиру привреде и јавних служби.

План (општи и појединачни) функционисања привреде и јавних служби за одбрану (о појединим областима, делатностима, гранама, групацијама и приоритетним корисницима), треба да обухвата:

- услове и могућности производње и вршење услуга у рату, а на основу реално затеченог стања, позитивног права, предвиђених прописа и усвојене политике одбране;
- потребе приоритетних корисника у складу са одлуком о предметима и услугама од посебног значаја за одбрану земље;
- обезбеђење и усмеравање робних и новчаних фондова, у складу са приоритетним потребама привреде и јавних служби у рату и приоритетом корисника (посебно у: људству за радну обавезу, специфичној опреми и уређајима; увозним компонентама; потребној производној и ремонтној документацији, стандардима одбране и упутствима за полуиндустријску и занатску производњу у импровизованим условима на новим ратним локацијама; настави и обуци);
- преглед привредних друштава и других правних лица, која су проглашена од посебног значаја за одбрану (према делатностима, гранама, групацијама), односно привредна друштва која на нивоу локалне јединице задовољавају основне хуманитарне потребе становништва и потребе почетног периода мобилизације;
- преглед привредних друштава и других правних лица, која су предвиђена за измештање и прихват робних резерви; виталне опреме и уређаја, готових производа; стратешких метала, критичних репроматеријала, резервних делова, алата и друго, с подацима о начину измешта-

- ња и прихватања и његовим правцима, материјално-техничким средствима, екипама, потребним временом и локацијама;
- прегледе организација, утицај и повезаности привредних друштава и других правних лица (посебно великих техничких система и спољнотрговинских представништава) у земљи и иностранству, а која су организована на екстериторијалном принципу;
  - статистичке податке и циљне податке о становништву, његовом ангажовању, потребама и расположивости, полној, старосној, квалификационој структури, специјалности и тако даље;
  - прегледе усвојених ратних организација и систематизације министарстава, организација, привредних друштава и других правних лица од посебног значаја за одбрану (посебно великих техничких система), као и привредних друштава и других правних лица која су од посебног значаја за функционисање локалне самоуправе;
  - прегледе потребних реалних извора финансијских средстава и његово стање (буџети, банке, привреда, становништво), с програмом финансијске мобилизације новчаних ресурса и
  - остале мере и активности, које обезбеђују боље услове рада привреде и јавних служби.

Министарство одбране (надлежне службе) на основу реалне процене ратних услова, усвојене стратегије и политике националне безбедности и одбране, процене функционисања привреде и јавних служби у рату, обједињеног биланса потреба и могућности приоритетних корисника, као и информација прикупљених из предвиђених образаца (упутство о организовању припрема), поставља обавезе (задатке) привредним друштвима и другим правним лицима. Обавезе се формулишу у писаној форми, са одговарајућим степеном тајности и поверљивости, односно путем извода из плана. У изводу су прецизно наведене обавезе према приоритетном кориснику, рокови, потребна намена производа и услуга, услови обезбеђења и коришћења финансијских ресурса и склапање конкретних уговора о сваком задатку.

Изводи из плана припрема за одбрану привредних друштава и других правних лица од значаја за одбрану земље

Извод из плана припрема за одбрану представља форму и начин саопштавања обавезе привредном друштву или другом правном лицу за рад у ванредном и ратном стању. Он садржи: неопходне елементе процене, конкретан задатак (обавезе) дефинисан према свим елементима, као и мере и активности које предузима извршилац обавезе ради задовољавања потреба одбране.

План организовања припрема привреде и јавних служби за производњу и вршење услуга у ванредном и ратном стању, поред општих обавеза наведених у процени услова и могућности функционисања привреде и јавних служби, садржи:

- прегледе приоритетних корисника производа и услуга, с дефинисаним режимом приоритета, рангом хитности, начином расподеле (локација или директна дистрибуција);
- прегледе извора снабдевања (производња и прелазне залихе, увоз, ратни плен, поклон) и испоручилаца, с прегледима склопљених уговора и детаљним спецификацијама потребних енергената, сировина, репроматеријала, специјалне опреме и уређаја, резервних алата и тако даље;
- прегледе материјално-техничких средстава која се путем материјалне обавезе стављају на располагање снагама система одбране;
- прегледе производних уређаја и виталне инфраструктурне опреме (складишта, резервоари, подстанице и тако даље), од значаја за функционисање привредних друштава и других правних лица, која су од посебног значаја за одбрану;
- програм мера и активности на супституцији увозних компоненти, програм мера за докомплетирање производа који су у завршној фази обраде, као и конзервације специјалне опреме и уређаја, научних пројеката и тако даље;
- програм мера и активности за реанимацију оштећених капацитета и функција јавних служби без којих се не могу реализовати потребе одбране;
- прегледе конкретних планова онеспособљавања опреме, уређаја, пројеката, који могу бити злоупотребљени од противника у рату, с прецизним упутствима о начину рада, потребном времену, средствима и стручним екипама;
- прегледе потребне ратне организације и систематизације, са изворима попуне и организованом радном обавезом;
- прегледе начина и механизма финансирања обавеза привредних друштава и других правних лица, која су од посебног значаја за одбрану земље (ниво самофинансирања за редовне активности, кредитирање из примарне емисије за активности које превазилазе обим и структуру редовне делатности извршиоца плана, односно представљају реализацију мера тзв. „привремене приправности“) и
- планови измештања на ратне локације, с мерама обезбеђења људи и средстава, с потребним временом, с правцима дислокације, са стручним екипама и тако даље.

Допунски критеријуми по областима и делатностима

Поред општих обавеза, које проистичу из процене функционисања привреде и јавних служби и датих конкретних задатака, у реализацији истих потребно је сагледати специфичности поједине производње и спровођење услуга у:

1. области рударства и енергетике, индустрије и производног занатства, просторног урбанизма, грађевинарства и комуналне делатности:

- прегледе приватних предузетника (компаније, фирме, радње), посебно производног занатства и специфичних услуга приватног сектора, које у суштини обезбеђују услове функционисања привреде и јавних служби;
- прегледе електроенергетског биланса земље (посебно у градовима, с великим техничким системима);
- билансе индустријске воде и воде за пиће;
- прегледе стања и традиција у увођењу нових технологија, организација и процеса рада, нових стандарда и скуп назива и симбола у класификацији појединих области и делатности, које могу бити од значаја за обрану;
- прегледе и планове приоритетне техничке и комуналне инфраструктуре (складишта, резервоари, цевоводи, подстанице и тако даље), с њиховим коридорима и с критичним местима;
- прегледе стања, локација (депонија и складишта) индустријског и комуналног отпада, радиоактивног материјала, отпадних вода, с оценом могућих последица на функционисање привреде и јавних служби;
- прегледе катастра у вези с нестабилним подручјима која су настала дејством ерозије, која могу постати активна услед деловања земљотреса, атмосферских непогода и ратних разарања и
- прегледе стања, локација, погона и објеката, који производе или користе запаљиве, експлозивне и радиоактивне материјале, посебно ако је реч о урбаногј средини;

2. области пољопривреде, рибарства, шумарства, прехранбене индустрије, водопривреде и заштите биља:

- прегледе обима и структуре земљишних површина, по врстама и вла-
сништву;
- прегледе сточног фонда, по врстама и категоријама, који се користе за потребе приоритетних корисника у храни и у вучној сили;
- биланс воде у природним токовима и акумулацијама, с мерама активне и пасивне одбране од поплаве, подземних вода и ерозија тла;
- прегледе специфичне опреме и уређаја, компоненти за заштиту и пре-
чишћавање воде за пиће;
- прегледе водопривредне инфраструктуре, с мерама њене заштите од индустријског и комуналног отпада и

- преглед стања, намене и услова експлоатације шумског фонда, посебно шума које су проглашене од посебног значаја за одбрану.
- 3. области саобраћаја:
  - преглед стања саобраћајних средстава с обзиром на: порекло производње, ресурсе, увозну зависност у резервним деловима, алате и томе слично, као и способност домаће производње и ремонта;
  - прегледе стања саобраћајне инфраструктуре по важним коридорима, врстама и категоријама саобраћаја и
  - прегледе могућих утицаја: рељефа, климатских фактора, земљотреса и ратног разарања на обављање обавеза у ванредном и ратном стању.
- 4. области веза и криптозаштите:
  - преглед власника и корисника мрежних линија;
  - преглед корисника мобилних и сателитских уређаја;
  - преглед стања и услова за алтернативне правце телекомуникационог повезивања са светом и
  - преглед људства за рад на пословима везе и криптозаштите.
- 5. области медија, односно информативно-пропагандне делатности:
  - преглед акредитованих страних новинара (сниматеља) телевизијских кућа и присутност сателитског и интернет програма у земљи;
  - преглед савремених уређаја и опреме за брзо умножавање, пренос слике и звука, код привредних друштава и других правних лица и
  - преглед новинара (домаћих и страних) и агенција које се баве информисањем.
- 6. области просвете, науке и културе:
  - прегледе наставних планова и програма;
  - прегледе програма могућег развојног и истраживачког рада и
  - прегледе могућности употребе монтажних и типских објеката за рад у ванредним и ратним условима.
- 7. области рада и запошљавања:
  - прегледе држављана Републике Србије, који су на раду, школовању или стручном усавршавању у иностранству (земља боравка, основ боравка, укупан број, квалификације, односно специјалност, старосна структура и тако даље);
  - прегледе организованих сабирних и прихватних центара за окупљање и прихват наших повратника или протераних лица из иностранства;
  - преглед пензионера, који се могу ангажовати за рад (број, занимање, по годинама одласка у пензију и тако даље) и
  - програм социјалног, здравственог и стамбеног збрињавања повратника и протераних лица, као и програм њиховог радног ангажовања.
- 8. области социјалне и дечје заштите:
  - прегледе података о незапосленим лицима с тржишта рада (домаћи, повратници и протерана лица);

- преглед старих и нових корисника борачко-инвалидске заштите;
  - преглед социјалних установа, институција и
  - преглед (професионалних) кадрова.
9. области здравствене и ветеринарске заштите:
- преглед смештајних капацитета (типских, монтажних), стационарани или мобилни облик здравствене или ветеринарске заштите, по врстама и корисницима;
  - преглед ратне организације здравствене и ветеринарске организације за Републику Србију по јединицама локалне самоуправе;
  - преглед постојећих епидемиолошких подручја која су везана за одређено место, као и могуће измене њиховог распореда, услед ратних дејстава и
  - преглед (здравствених и ветеринарских) кадрова.

Финансирање – организовање припрема привреде и јавних служби

У ванредним и ратним условима укупан финансијски потенцијал земље (привреда, банке, становништво, ратни плен и поклони у новцу) користи се за приоритетно финансирање потреба рата. У производњи се финансирају производи и услуге, који су намењени за задовољавање ратних потреба приоритетних корисника. Пресудан значај имају: производња и докомплетирање производа наоружања и војне опреме, производња хране, енергената, лекова, најнужније ратне инвестиције, као и услуге у области саобраћаја, здравства и ветеринарства.

Финансирања функција јавних служби у рату, планира се и спроводи у зависности од потреба одбране, као и усвојених ратних буџета, организација и систематизација. Полазећи од мирнодопских услова и увођења ратних ограничења, долази се до потребних средстава, која се веома брзо троше уколико се продужава трајање рата. Потрошња, као део друштвене репродукције битно се смањује (у погледу обима, структуре, дизајна, примене технолошких стандарда), посебно ако је реч о луксузним производима и трајним потрошним добрима. Уводи се рационално снабдевање и обавезан откуп, како би се обезбедиле потребе у храни, одећи, обући и лековима.

Мирнодопска структура извора и услова финансирања битно се мења као и режим усмеравања инвестиционих средстава. Недовољна обртна средства привреде, неликвидне банке и висока јавна потрошња разлози су, због којих држава мора приступити централизованом начину одлучивања, у коришћењу средстава примене емисије, наменске амортизације, унутрашњим и страним зајмовима, штедњи грађана, поклона, драгоцености и осталог националног блага.

Посебан део финансирања привреде и јавних служби у рату, треба да представља осмишљена политика тзв. „привредна приправност“, која треба бити усклађена са спровођењем мера приправности државних органа и организација, привредних друштава и других правних лица. У плану одбране, односно у буџету још у миру за ове намене планирају се реална средства и прецизни критеријуми расподеле. Циљ тих мера јесте да се још пре почетка ратних дејстава очува и осигура потребна организација, ефикасност и мобилност привреде и јавних служби за функционисање у рату.

Стање, праћење и ажурирање организовања припрема привреде и јавних служби

За стање, праћење и ажурирање припрема привреде и јавних служби у миру и у рату одговорни су надлежни државни органи, привредна друштва и друга правна лица. У миру, посао организовања припрема привреде и јавних служби обавља надлежни државни орган, привреда и јавне службе, а све то координира Министарство одбране. У рату се функционисање привреде и јавних служби одвија на централизован начин, директним утицајем Министарства одбране.

Извршиоци послова и обавеза у рату, предузимају све неопходне мере и активности, како би се на организован, ефикасан и сигуран начин разрешили конкретни проблеми у функционисању привреде и јавних служби у рату. У вези с тим, редовно се прате сва значајна привредна и друштвена достигнућа у земљи и у свету, могући изазови из окружења, модерне управљачке технике, информатика, медији, стање, обим и размешај дипломатских и телекомуникационих веза са светом и тако даље.

Документи и прилози

Документациона основа, аналитички апарат, као и методе извођења закључака, почивају на званичним подацима и методима рада надлежних органа и организација, служби који се баве статистиком, извештајима привредних асоцијација, јавних установа, познатих институција, с обзиром на стручну проверу објављених података. Они су добијени на основу образаца који су попуњени и прикупљени у складу с упутством о организовању припрема за израду Плана одбране. Прилози могу да буду све врсте записа (писани, бројчани, табеле, шеме, графикони, просторни и урбанистички планови, скице, географске карте, слике...) без обзира на то који се медиј користи као носач информација.

Закључак

Постоји читав низ веза и активности у ратним условима које потпуно мењају физиономију и стање привредног и друштвеног живота земље. Та чврста и дубока повезаност и условљеност резултат је природе и карактера рата. Рат, као анахрона друштвена појава поред бројних друштвених, политичких, социјалних и других последица, значајно оптерећује економију земље, а његове последице трају и након његовог престанка, што условљава нове специфичности у планирању и остваривању развојних токова. Наведене тешкоће ратних дејстава и њихових последица и бројне друге тешкоће спадају у комплекс ограничавајућих фактора које је неопходно познавати и имати стално у виду када се спроводи процес припреме планирања и организовања ради ангажовања свих могућих потенцијала друштва.

Економска (привредна) стабилност је основни предуслов за реализацију циљева и функционисања припреме друштва за одбрану земље. Приоритет привредног система јесте одржив развој с тенденцијом дугорочног развоја и високе стопе привредног раста, као значајне мере подршке привредне стабилности државе. Одбрамбене припреме треба да буду сталне и правовремене, планске и организоване, свеобухватне, рационалне и ефикасне, усклађене с постојећим и потенцијалним претњама и реалним, материјалним и другим могућностима земље.

Литература

1. *Устав Републике Србије*, Београд, 2005.
2. *Закон о одбрани Републике Србије*, Београд, 2007.
3. *Закон о војсци Републике Србије*, Београд, 2007.
4. *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009.
5. *Стратегија одбране СЦГ*, Београд, 2004.
6. *Зборник Факултета цивилне одбране*, Београд, 2006.
7. *Упутство о организовању припрема за израду Плана одбране*, СМО СРЈ, Београд.